

Pedagogija poduzetništva i cjeloživotno učenje

Zdravko Tkalec, Visoka škola za ekonomiju, poduzetništvo i upravljanje, Nikola Šubić Zrinski, Selska 119, 10 000 Zagreb, Hrvatska, Tel. 00385 1 3695 706, fax. 00385 1 4002 302, dekan@vszrinski.hr

Sažetak

Kako je poduzetništvo jedna od ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja, potrebno je uspostaviti odnose odgojno-obrazovnih sadržaja, metodičko-didaktičkih modela te mjerila i načine evaluacije ishoda učenja s potrebama gospodarstva. Nužno je objediniti sadašnje i buduće potrebe gospodarstva i drugih društvenih aktivnosti i dovesti ih u sklad s poduzetničkim načinom promišljanja.

Pedagogija poduzetništva trebala bi biti znanstvena disciplina/grana unutar područja pedagoške znanosti koja bi se bavila istraživanjem i implementacijom didaktičko-metodičkih modela u odgojno-obrazovne procese sa svrhom postizanja odgojno-obrazovnih ishoda. Ti i takvi odgojno-obrazovni ishodi jesu poduzetnička znanja, vještine i stavovi ili poduzetnička kompetencija. U radu će se također definirati odnos pojmova „poduzetnost“ i „poduzetništvo“ koji mogu i ne moraju ekonomsko-gospodarski korelirati. Pedagogija poduzetništva proučavala bi zakonitosti odgoja i obrazovanja za poduzetništvo te bi na temelju znanstvenih istraživanja dala odgovor na niz pitanja vezanih za cjeloživotno učenje za poduzetnost i poduzetništvo: od definiranja odgojno-obrazovnih ishoda i njihovoga mjerenja pa do teorije poduzetnosti i poduzetništva kroz povijest, s naglaskom na buduće potrebe znanja vezane uz poduzetnost i poduzetništvo.

Ključne riječi: *cjeloživotno učenje, kompetencija, pedagogija, poduzetništvo*

1. Uvod

Poduzetništvo je jedna od ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja. Samim time, potrebno je odgoju i učenju za poduzetništvo posvetiti posebnu (pedagošku) pažnju. Činjenica je da je ishod svakog razvoja i napretka znanje i osposobljenost, odnosno kvalifikacija za činjenje određenog posla. Poduzetništvo nije ništa drugo do sposobnost, kompetentnost (racionalan skup znanja, vještina i stavova) realizacije određenih poslovno-ekonomskih zadataka. Ti su zadaci u direktnoj vezi s gospodarskim, odnosno općedruštvenim razvojem. Poduzetnički kompetentnije društvo jest i razvojnije i konkurentnije društvo. U tom smislu potrebno je pozicionirati i značaj i realizaciju odgoja i učenja za poduzetništvo.

Odgoj i učenje za poduzetništvo imaju svoju aksiološku i teleološku osnovu. Imaju svoju vrijednost i svrhovitost. Pedagogija poduzetništva se po prvi put uvodi u odgojno-obrazovnu terminologiju te predstavlja granu pedagogije koja proučava odgoj i obrazovanje za poduzetništvo. U ovom će radu biti prezentirana ideja cjelovite implementacije odgoja i učenja za poduzetništvo u odgojno-obrazovne programe.

2. Definicija pojmova

Pedagogija je znanstveno polje u području društvenih znanosti koje istražuje odgoj, obrazovanje i izobrazbu mlađeg naraštaja i odraslih osoba s pozitivnim i negativnim učincima koji djeluju u okruženju (Mijatović, ur. 1999, str. 652.). Pedagogija je znanost koja istražuje odgojni proces, odgoj ili oblikovanje (izgrađivanje) čovjeka kao ljudskog bića (Vukasović, 1991, str.9). Pedagogija je također znanost o odgoju (Gudjons, 1994, str.17.) ili ukupnost znanja o metodama, sredstvima odgoja i naobrazbe (Anić, 2005, str. 1013.).

Poduzetništvo u užem smislu jest sposobnost pokretanja, vođenja i razvijanja poslovnog pothvata, s dostatnim kapitalom, a koji je povezan s većom ili manjom neizvjesnošću i rizikom (Kuvačić, 2005, str.23). Poduzetništvo je također i proces stvaranja nečeg novog i vrijednog kroz posvećivanje vremena i truda, pretpostavljajući popratne financijske, fizičke i društvene rizike i na kraju primanje nagrade u obliku novčanog i osobnog zadovoljstva i neovisnosti (Hisrich, Peters, Shepherd, 2008, str.8). Osim toga poduzetništvo se može definirati kao posebna gospodarska funkcija . . . usmjerena na pokretanje novih poslovnih inicijativa s ciljem očekivanja iznad prosječnih prihoda (Škrtić, 2008, str.31.)

Cjeloživotno učenje je novo shvaćanje da se učenje ne odnosi samo na djetinjstvo, već na cijeli čovjekov život (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010, str. 256.) te pedagoška i andragoška koncepcija koja polazi od spoznaje da čovjek, formalno ili neformalno uči kroz čitav život . . . (Mijatović ur., 1999, str. 643.)

Poduzetnost ili *poduzetništvo* u širem smislu jest spremnost za proaktivno djelovanje. Za pedagogiju poduzetništva bismo mogli reći da je to znanstvena disciplina unutar pedagoške znanosti koja se bavi istraživanjem i implementacijom didaktičko-metodičkih modela u odgojno-obrazovne procese sa svrhom postizanja odgojno-obrazovnih ishoda povezanih s općim razvojem poduzetništva. Jednoznačna definicija pojmova značajna je zbog daljnjeg razumijevanja teksta.

3. Kompetencijski okvir poduzetništva

Za poduzetničku kompetenciju u širem smislu možemo reći da je to spremnost na inovativno djelovanje, ali i mogućnost podržavanja inovacija koju donose vanjski čimbenici. Uključuje pozitivan stav prema promjenama, preuzimanje odgovornosti za vlastito djelovanje (pozitivno ili negativno), utvrđivanje ciljeva i njihovo ostvarenje i motiviranost za uspjeh. (EU Komisija, Uprava za obrazovanje i kulturu, 2004).

Poduzetnička se kompetencija sastoji od određenih znanja, vještina i stavova koji su primjereni određenom kontekstu (ekonomskom, kulturnom, sportskom itd.). Postoji još cijeli niz definicija poduzetničke kompetencije te pripadajućih dijelova termina. Poduzetnička kompetencija se neopravdano poistovjećuje samo s vođenjem gospodarskog subjekta, što je preusko definiranje. No, mogli bismo definirati i poduzetničku kompetenciju u užem smislu i to kao spremnost, sposobnost rukovođenja poslovnim subjektom s ciljem razvojne održivosti na tržištu. Mogli bismo reći da je poduzetnička kompetencija u širem smislu načelo, karakteristika koja doživljava svoju operativnost ovisno o kontekstu poduzetničke kompetencije. Poduzetničku kompetenciju (s osnovnim karakteristikama: kreativnost, inovativnost, upornost, prepoznavanje prilika, preuzimanje rizika, timski rad, planiranje, organiziranje itd.) mogu posjedovati i razvijati i liječnici, pravnici, sportaši, umjetnici i mnoge druge vrste zanimanja, ako ne i sva. Djelatnost u svakom zanimanju zahtijeva poduzetničke kompetencije (koje opet čine jedinstvo znanja, vještina i stavova ovisno o kontekstu). Doseg određene razine kontekstualnog (znanja, vještine i stavovi) određuje stupanj kom-

petentnosti određene osobe ili skupine. Determiniranost poduzetništva u hrvatskoj svakidašnjici, kao ekonomsko-gospodarske aktivnosti je moguća, ali samo u definiciji poduzetništva u užem smislu, jer ne postoji prikladniji i svrsishodniji termin za vođenje gospodarsko - ekonomske djelatnosti. S druge strane, poduzetništvo u širem smislu jest spremnost na inovativno djelovanje s prije određenim karakteristikama te univerzalan pojam primjenjiv na sve vrste aktivnosti.

4. Cilj i zadaci

Prvenstveni cilj pedagogije poduzetništva bio bi istraživanje i implementacija didaktičko-metodičkih modela u odgojno-obrazovne procese sa svrhom postizanja odgojno-obrazovnih ishoda. Odgojno-obrazovni ciljevi mogu se promatrati s društvenog i individualnog aspekta.

Cilj i zadaci odgoja i obrazovanja iskazuju namjeru, intenciju odgojno-obrazovnog čina. Oni su polazište, ali i ishodište svakog odgojno-obrazovnog procesa. Odgojno obrazovni proces počinje određenom namjerom, a završava provjerom koliko je ta namjera ostvarena. Cilj je uopćena i sažeta formulacija intencije, a zadaci su razrada i konkretizacija. (Bognar, Matijević, 2002, str. 163.).

Društveni aspekt odgoja i obrazovanja za poduzetnost/poduzetništvo jest osnaživanje nacionalnog gospodarstva u cjelini, dok je individualni aspekt stjecanje znanja, vještina i stavova za poduzetništvo.

Zadaci odgoja i obrazovanja za poduzetništvo određuju se sukladno gospodarskim interesima društva. To znači da bi nezaobilazan faktor u kreiranju zadataka trebalo biti gospodarstvo, ali i znanstvene institucije koje imaju veze s odgojem i obrazovanjem i gospodarstvom.

5. Odgojno obrazovni ishodi, nastavni sadržaji, strategija, vrjednovanje

Odgojno-obrazovni ishodi (outcomes) su neposredni rezultati obrazovno-odgojnog procesa. To su psihičke promjene učenika u spoznajnom području (znanja i sposobnosti), psihomotornom (motorne vještine) i motivativnom području (vrijednosti, stavovi i navike). *Psihičke promjene što su rezultat učenja osposobljavaju učenike za promjenu ponašanja pa su to različite osposobljenosti.* (Pastuović, 1999, str. 122). Odgojno-obrazovne ishode za poduzetništvo potrebno je temeljem istraživanja uskladiti s razinama odgoja i obrazovanja, što znači da su svakoj odgojno - obrazovnoj razini pridruženi odgovarajući ishodi odgoja i obrazovanja, od dječjeg vrtića pa do visokih škola. Nužno je da su nakon toga ishodi usklađeni s odgojno-nastavnim sadržajima kojima će se realizirati planirani ishodi. Konačan ishod odgoja i formalnog obrazovanja bi se trebao ogledati u razini gospodarske konkurentnosti zemlje.

Nastavni sadržaji bit će usklađeni s razinom odgoja i obrazovanja. To znači da će učenici drugog razreda osnovne škole imati drugačije odgojno-obrazovne ishode i nastavne sadržaje u odnosu na učenike trećeg razreda osnovne škole.

Posebno i vrlo značajno područje jest *strategija odgoja i obrazovanja* za poduzetništvo. Ipak, konačan izbor (metoda i postupaka, napomena autora) je kreativan čin nastavnika (Bognar, Matijević, 2002, str. 292). Pri kreiranju strategije učenja i poučavanja za razvoj poduzetničke kompetencije potrebno je primijeniti strategiju metodičkog pluralizma. Nužno je koristiti aktivne metode učenja i poučavanja, ali razmisliti i o alternativnim oblicima učenja i poučavanja (sugestopediji /superučanju), neurolingvističkom programiranju (NLP) i edukinestetici.

Potrebno je spomenuti neke projektne metode koje se koriste u odgojno-obrazovnom procesu obrazovanja za poduzetništvo od osnovnih škola preko srednjih do visokih škola, a to su:

- učeničke zadruge
- učenička (virtualna) poduzeća
- studentska (virtualna) poduzeća
- stvarna studentska poduzeća
- poslovne simulacije

Tijekom odgojno-obrazovnog procesa u navedenim metodičkim okvirima se više ili manje (stvarno ili simulacijski) prate stvarni poslovni tijekovi. Učenici/studenti uče radeći.

Teško je vrjednovati rezultate timskog rada i obrazovne ishode, a posebice u određenom projektnom zadatku u okviru važećih dokimoloških postavki (ocjene od 1 do 5). Na tom području, a vezano uz nove kompetencije pa tako i poduzetničku te metode učenja i poučavanja, nužne su razvojne promjene.

6. Područje realizacije

Realizacija odgojno-obrazovnih programa iz područja poduzetništva odvijala bi se od predškolske dobi do visokoškolske. Značajno je početi odgoj za poduzetništvo od dječjih vrtića. Polaznici dječjih vrtića trebaju stjecati odgoj za poduzetništvo (u širem smislu). Potreban je odgoj koji potiče kreativnost, inovativnost, razumno preuzimanje rizika, upornost, pozitivnost karaktera i sl. Osim toga, nužno je u toj fazi razvoja poticati djecu na proizvodnju, stvaranje nove vrijednosti, racionalno korištenje materijalnih resursa te ih upućivati u značaj osnovnih ekonomsko-poslovnih pojmova kao što su prodaja, nabava, prihod, trošak i dr.

U osnovnim je školama potrebno prilagoditi odgojno - obrazovne sadržaje, kao i metode učenja i poučavanja, razinama obrazovanja. Važno je koristiti načelo obrazovnih ishoda i mjerenje obrazovnih ishoda po proteku određenih vremenskih segmenata.

Također bi bilo važno obuhvatiti obrazovanjem za poduzetništvo srednjoškolske i visokoškolske obrazovne programe, ali provoditi ga kao cjeloživotno. Na taj način bi bio obuhvaćen cijeli formalni i neformalni sustav obrazovanja u korelaciji s obrazovanjem za poduzetništvo. To je nužno s obzirom da je poduzetništvo u užem smislu riječi, područje stvaranja nove vrijednosti i društvenog bogatstva koje je onda opet temelj razvoja ostalih društvenih aktivnosti (kultura, obrazovanje, zdravstvo i druge).

Implementacija poduzetništva u odgojno-obrazovne procese jest posebno pitanje. Potrebno je odgovoriti na pitanje kako organizirati učenje za poduzetništvo. Kao međupredmetnu temu, kao poseban predmet ili kao kombinaciju međupredmetne teme i posebnog predmeta? Zbog značaja poduzetništva kao ključne kompetencije, možda bi trebalo razmisliti o učenju za poduzetništvo kao međupredmetnoj temi u kombinaciji s posebnim predmetom. Također se nameće pitanje imaju li sada odgajatelji i nastavnici (osnovne, srednje i visoke škole) dovoljno poduzetničkih znanja za učenje poduzetništva. Značajno je i pitanje imaju li i nastavnici koji uče nastavnike i odgajatelje dovoljno znanja o poduzetništvu kako bi ga tijekom obrazovnog procesa prenijeli na odgajatelje i nastavnike u osnovnim, srednjim i visokim školama. Pristup organizaciji sustavnog obrazovanja za poduzetništvo obuhvaćao bi:

1. sve one koji su korisnici odgojno-obrazovnog procesa u formalnom i neformalnom obrazovanju (polaznici dječjih vrtića, učenici osnovnih i srednjih škola i studenti),
2. sve one koji su nositelji odgojno-obrazovnog procesa: odgajatelji u dječjim vrtićima, učitelji u osnovnim školama, nastavnici u srednjim školama i profesori na visokim školama,
3. nove nastavne planove i programe u formalnom odgoju i obrazovanju gdje se za poduzetništvo odgaja i uči na sljedeći način:

- da je poduzetništvo međupredmetna tema
- da je poduzetništvo poseban predmet
- kombinacija: poduzetništvo kao međupredmetna tema i poseban predmet,
- uprave odgojno-obrazovnih institucija,
- nastavne planove i programe visokih škola koje na različite načine educiraju odgojno-učiteljsko - nastavnički kadar (Učiteljski fakultet, Filozofski fakultet i sl.),
- medije i javnost koje je potrebno senzibilizirati o značaju poduzetništva te
- sve donositelje odluka o odgojno-obrazovnoj politici države (ministarstva, županije, općine i gradovi, značajna poduzeća).

7. Zaključak

Pedagogija poduzetništva, kao znanstvena disciplina unutar pedagogijske znanosti, bavila bi se istraživanjem i implementacijom didaktičko-metodičkih modela u odgojno-obrazovne procese sa svrhom postizanja odgojno-obrazovnih ishoda u području poduzetničke kompetencije. U tom smislu je to i nužnost s obzirom da je poduzetništvo jedna od ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja, ali i osnovni generator materijalnog bogatstva društva.

Učenje, odnosno odgoj za poduzetništvo treba sustavno provoditi putem nacionalnog odgojno-obrazovnog kurikuluma od predškolskog odgoja nadalje kroz cjeloživotno obrazovanje. Pedagogija poduzetništva u korelaciji sa znanstvenim institucijama i gospodarskim subjektima bila bi „zadužena“ za kvalitetan odgoj i obrazovanje u području poduzetništva.

Uz pristup odgoju i obrazovanju za poduzetništvo koji potencira razvoj poduzetnosti i poduzetništva, a koji prožima sve društvene i gospodarske odnose možemo očekivati dugoročan gospodarski (i ne samo gospodarski) rast.

Entrepreneurial Pedagogy and Life - long Learning

Abstract

Since entrepreneurship is one of the key competencies of life-long learning, it is necessary to coordinate the relations among education materials, teaching-didactic models and criteria and methods for evaluating the results of learning with economic needs. It is necessary to bring together present and future economic needs with other social activities and synchronize them with the entrepreneurial way of thinking.

Entrepreneurial pedagogy should be a scientific discipline / branch within the field of pedagogical science which would research and implement didactic-teaching models into education processes with the aim of reaching educational results. The educational results obtained in this way are entrepreneurial knowledges, skills and attitudes or entrepreneurial competence. This paper will try to define the relation between the terms of 'enterprise' and 'entrepreneurship', which can, but don't have to correlate economically.

Preschool pedagogy as a scientific discipline deals with the peculiarities of upbringing children of young age, such as care, protection, upbringing and education of children from their birth to the beginning of attending school, pedagogy of leisure deals with how to use one's leisure time more usefully; entrepreneurial pedagogy would answer a series of questions regarding life-long learning for enterprise / entrepreneurship: from defining educational results and their evaluation to the theory of enterprise / entrepreneurship through history, with an emphasis on future knowledge needs in enterprise / entrepreneurship.

Key words: *life-long learning, competence, pedagogy, entrepreneurship*

Literatura:

1. Anić, V., (2005), Veliki rječnik Hrvatskoga jezika, Zagreb: Novi Liber
2. Bognar, L. i Matijević, M. (2002) Didaktika, Zagreb: Školska knjiga
3. Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., (2010.), Didaktika i kurikulum, Zagreb, IEP-D2
4. EU komisija, (2004), Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje, Zagreb: Uprava za obrazovanje i kulturu
5. Giesecke, H., (1991), Uvod u pedagogiju, Zagreb: Educa
6. Gudjons, H., (1994), Pedagogija - temeljna znanja, Zagreb: Educa
7. Hentig, H., (2008), Što je obrazovanje, Zagreb: Educa
8. Hisrich, R., Peters, M., Shepherd, D. (2008), Poduzetništvo, Zagreb: Mate
9. Jensen, E., (1998), Super-nastava, Zagreb: Educa
10. Kuvačić, N., (2005), Poduzetnička biblija, Split: Beretin
11. Meyer, H., (2002.), Didaktika razredne klike, Zagreb: Educa
12. Meyer, H., (2005.), Što je dobra nastava, Zagreb, Erudita
13. Mijatović, A. ur. (1999), Osnove suvremene pedagogije, Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
14. Pastuović, N., (1999), Edukologija, Zagreb: Znamen
15. Škrtrić, M., (2008.), Osnove poduzetništva i menadžmenta, Karlovac: Veleučilište u Karlovcu
16. Vukasović, A., (1991), Pedagogija, Zagreb: „Zagreb“-poduzeće za grafičku djelatnost